

istorijskog osvrta za tri i po decenije jugoslovenskog razvoja. Dokumenti su doheseni, uglavnom, integralno ili u skraćenom obliku.

Kao prilog prvoj knjizi dat je pregled literature, a drugoj i trećoj knjizi spiskovi dokumenata objavljenih u njima. Na kraju sve tri knjige dati su predmetni i imenski registri, što knjige čini kompletnejim, a čitaocima omogućava lakše snalaženje i brzu manipulaciju podacima.

Osnovna zamjerka ovom djelu je u tome što su mu autori dali preambiciozan naslov. Ako se objektivno posmatra sadržaj sve tri knjige, onda to nije istorija socijalističke Jugoslavije, kako ovo djelo nosi naslov. Naime, samo u prvoj knjizi je analiza zbivanja i događaja, dok su druge dvije knjige zbornici dokumenata. Istina, autori su se ogradiili i kazali u tekstu da je prva knjiga samo opšti pregled istorije socijalističke Jugoslavije. Ali, i pored te ograde, naslov nije adekvatan. Na ovakav zaključak upućuje činjenica da su autori, uglavnom, pratili odluke i akcije CK SKJ i organa federacije i što su se koristili uskim krugom listova i časopisa. Naime, u opštem pregledu, autori nisu analizirali, ili su to činili nedovoljno, kako su se odluke saveznih organa provodile u život, kakvih je bilo objektivnih poteškoća, na koji način je vršena mobilizacija masa od nižih organa, što je za istoriju od velikog značaja. Isti je slučaj i s knjigama dokumenata. Svi odabrani dokumenti su provenijencije saveznih organa, a na njima je zasnovana i cijelokupna istočirska analiza u prvoj knjizi.

Međutim, i pored navedenih zamjerki, knjige mogu vrlo dobro poslužiti đacima, studentima, polaznicima političkih škola i marksističkih tribina, nastavnicima, kao i širem krugu drugih mogućih korisnika. Pored toga, knjiga će postići istraživače da se više počnu baviti izučavanjem istorije socijalističke Jugoslavije, na čemu je do sada vrlo malo rađeno.

Dr Drago Borovčanin

PRILOZI ZA ORIJENTALNU FILOLOGIJU XXV/1975, Sarajevo 1977.

Najnoviji broj »Priloga za orijentalnu filologiju« posvećen je dvadesetpetogodišnjici postojanja i rada Orijentalnog instituta u Sarajevu. Orijentalni institut osnovan je u januaru 1950. godine i od tada je izašlo 25 brojeva »Priloga«, koji je za sada jedini časopis ovakve vrste u našoj zemlji. U »Prilozima za orijentalnu filologiju« zastupljena je raznovrsna problematika. Najviše radova ima iz oblasti naše istorije u doba turske vladavine; značajno mjesto zauzimaju radovi iz oblasti orijentalne filologije, književnosti pišane na turskom, arapskom i perzijskom jeziku, kao i radovi o spomenicima osmanlijske arhitekture itd. Niz prikaza raznih djela objavljenih u 25 brojeva ovog časopisa upućuje čitaoca na razvoj orijentalističke kod nas i u svijetu. Zbog obilja problematike, a i po nivou radova, »Prilozi za orijentalnu filologiju« zauzimaju istaknuto mjesto u našoj nauci.

Jubilarni broj »Priloga« donosi na prvom mjestu rad direktora Orijentalnog instituta S. Grozdanića o osnivanju i djelovanju Orijentalnog instituta u proteklih 25 godina.

Korisne podatke o zbirci orijentalnih rukopisa u Institutu (rukopisna zbirka iznosi 4.850 brojeva), daje rad S. Trake i L. Gazić *Rukopisna zbirka Orijentalnog instituta u Sarajevu*. Zbog velikog broja rukopisa autori ovoga rada ograničili su se uglavnom na djela koja su nastala na našem tlu, kao i na djela koja su veoma stara po svome nastanku. Rukopisi su ovdje predstavljeni u dvadeset grupa: Kur'an i fragmenti Kur'ana, nauka o Kur'antu, hadis, teologija, pravo i obredoslovje, molitve, propovijedi, mistika, filozofija, enciklopedije, prirodno-matematske nauke, okultizam, geografija, istorija, politika, lingvistika, lijepa književnost, epistolografija, muzika i medžmije. S obzirom na to da je rukopisna zbirka Orijentalnog instituta veoma bogata, autorima je bilo nemoguće da se upuštaju u detaljniju obradu rukopisa. Ali bez obzira na to, rad pruža istraživačima naše kulturne istorije dobar uvid u ovaj bogati fond manuskriptata.

Kako je najvažniji zadatak Orijentalnog instituta da »sakuplja, čuva, obrađuje i objavljuje turski arhivski i ostali orijentalni rukopisni materijal«, to se čine veliki napor da se Arhiv ovoga Instituta stalno dopunjava i proširuje. Rad F. Spahe *Arhiv Orijentalnog instituta* u cjelini prikazuje današnje stanje građe u pomenutom Arhivu koja se dijeli na originalnu i fotokopiranu i mikrofilmovanu građu. Originalna grada razvrstana je u četiri grupe: Manuskripta turcica, Zbirka sidžila, Vilajetski arhiv i Zbirka tapija. Drugi dio rada daje pregled mikrofilmovane i fotokopirane građe. Ovaj materijal je snimljen u raznim ustanovama u zemlji (Historijski arhiv u Dubrovniku, Arhiv Makedonije, Gazi Husrev-begova biblioteka, Orijentalna zbirka JAZU i u inostranstvu, arhivi u Istanbulu i Ankari, Nacionalna biblioteka u Beču, Nacionalna biblioteka u Parizu, te privatna grada prof. Rajhmana u Varšavi). Na kraju ovoga rada istaknuta su mnogobrojna naučna djela koja su nastala na osnovu građe koja se čuva u Arhivu Orijentalnog instituta.

Rad B. Nurudinović *Pregled izdanja Orijentalnog instituta sa bibliografijom radova u njima* pruža uvid u sva izdanja Orijentalnog instituta. To je, u prvom redu, časopis Instituta »Prilozi za orijentalnu filologiju«, čiji je naslov bio do broja VIII—IX »Prilozi za orijentalnu filologiju i istoriju jugoslovenskih naroda u doba turske vladavine«, zatim serija *Monumenta turcica historiam Slavorum Meridionalium illustrantia* i *Posebna izdanja instituta*. U bibliografiji doneseni su svi naslovi radova koji su objavljeni u izdanjima Instituta. Ti radovi razvrstani su u devet grupa: rasprave i članci, sitni prilozi, prevodi, diskusije, ustanove, bibliografija, nekrolozi, te ocjene i prikazi.

Problematika iz istorije turskog perioda zastupljena je u radovima B. Đurđeva, A. Handžića i A. Aličića.

Rad B. Đurđeva, *Turski prevod rudarskog zakona za Novo Brdo despota Stefana Lazarevića* predstavlja proširen i dopunjeno referat održan u Parizu 1973. godine pod naslovom *Version turque de la loi miniére du despote Stefan Lazarević*. Turski prevod ovoga zakona nalazi se u Nacionalnoj biblioteci u Parizu. Autor u ovom članku daje kritički osvrt na prevod rudarskog zakona

despota Stefana Lazarevića za Novo brdo. Ukazuje na izvjesna odstupanja u prevodu gdje je čak na nekim mjestima promijenjen i smisao.

Članak A. Handžića, *O formiranju nekih gradskih naselja u Bosni u XVI stoljeću (Uloga države i vakufa)*, predstavlja značajan doprinos izučavanju istorije naših gradskih naselja. Nastao je na osnovu deftera (turskih popisa) iz perioda XVI—XVII stoljeće. Poznato je da je uloga vakufa odigrala veliku ulogu u razvijanju naših gradova u vrijeme osmanske uprave. U ovom radu autor iznosi dokaze da je pored vakufa »nastanak gradova u Bosni, odnosno podizanje prvih džamija, mnogo više bio rezultat osmišljene državne politike uslovljene vojno-administrativnim, komunikacionim, strategijskim, privrednim i drugim državnim potrebama, nego što je to bilo prosto realizovanje pobožne volje konkretnog vakifa«. Ovdje je riječ o gradovima koji niču kao sasvim novi urbani centri, kao i o gradovima koji se razvijaju iz srednjovjekovnih varoši. Najranija osnovana naselja u Bosni su Sarajevo i Zvornik. Podizanjem carskih džamija, počinje formiranje gradova. Takve džamije bile su podignute u Foči, Rogatici, Višegradu, Srebrenici, Travniku, Pruscu, Prozoru, Doboju, Jajcu, Banjoj Luci itd. Autor u ovom radu donosi niz primjera o formiranju gradskih naselja podizanjem vakufskih objekata istaknutih ličnosti turske vojne upravne hijerarhije, koji su većinom porijeklom iz Bosne, a koji su podizanjem svojih objekata, u stvari, udovoljavali državnim potrebama. Na osnovu svega što je iznijeto u ovom radu vidi se da je uloga vakufa bila primarna u formiranju gradskih naselja, a da se ti vakufi pojavljuju »kao objekat osmišljene državne politike uslovljene javnim potrebama najviše komunikacionim i strategijskim«.

I rad A. Aličića, *Popis bosanske vojske pred bitku na Mohaču 1526. godine* pruža veoma interesantne i nove podatke. Rad je zanimljiv i po tome što je taj popis bosanske vojske pronađen u najstarijem poznatom joklama deftera (defter ratnog vojnog rasporeda) iz naših krajeva. Popis nam daje uvid o učešću naših ljudi u vojnim pohodima Osmanlija. Može se vidjeti i porijeklo učesnika pohoda. Tu je riječ, uglavnom, o ljudima iz naših krajeva, jer je gotovo uz svako ime stavljena oznaka Hrvat ili Bosna. Ovaj popis, prema riječima autora, »pruža mogućnost istraživanja u više pravaca: struktura osmanske vojske i stanovništva; udio naših ljudi u toj vojsci i njihov društveni i ekonomski položaj; način odlaska u rat; titule i nazivi za različite kategorije vojnika i komandanata; identificiranje velikog broja begova i vojvoda koji su tada ili će kasnije igrati značajnu ulogu u političkom i društvenom životu Bosne; pitanje islamizacije u našim krajevima, naročito imajući u vidu veoma veliki broj ličnosti koje su označene kao Hrvati; konačno, ovaj popis će pomoći da se razjasne neke ustanove i njihov značaj u organizaciji osmanske vlasti u našim krajevima«. Velika je šteta što ovaj popis nije kompletan niti ima datum, ali je autor uspio da sam riješi to pitanje posrednim putem s obzirom na to da se u popisu među zaimima Bosne spominje i »Murat-beg vojvoda kao merd Husrev-begov«. Utvrđeno je da je riječ o pohodu tadašnjeg bosanskog sandžak-bega Gazi Husrev-bega. Autor u ovom radu donosi prevod ovoga deftera u obliku koji je sačuvan. Čitaocima bi bilo korisno da su doneseni i snimci originalnog teksta deftera.

Vakuf-name predstavljaju prvorazredne izvore za izučavanje niza pitanja iz naše istorije u doba turske vladavine. U radu M. Mujića, *Jezičke i sadržinske osobenosti vakuf-nama iz Mostara (druga polovina XVI vijeka)* obrađene su jezičke i sadržinske osobenosti nekoliko mostarskih vakuf-nama iz XVI stoljeća, i to: dvije vakuf-name Čejvan-ćehaje sina Abdurahmana, i po jedna vakuf-nama Nesuh-age Vučjakovića, Hadži Mehmed-bega poznatog kao Karađozbeg i Derviš-paše Bajezidagića. Upoređujući druge vakuf-name nastale na teritoriji jugoslovenskih zemalja, autor rada je došao do zanimljivih rezultata. Naime, ovi dokumenti su pisani dotjeranijim jezikom, »uvodni dio tih vakuf-nama, dispositio, predstavlja svojevrsnu filozofiju«, i za razliku od drugih vakufnama imaju neke institucije kojih nema u drugim dokumentima ove vrste.

Dva rada u »Prilozima« tretiraju problematiku iz oblasti orijentalne filologije. To su radovi T. Muftića, *Leksika za boje u arapskom (morphološko-semantički osvrt)* i S. Jankovića, *Polovi diglosije u arapskom*.

Članak F. Nametka *Tursko društvo u ranim romanima Rešada Nurija Güntekina* predstavlja značajan prilog izučavanju turske književnosti. Autor je na osnovu nekoliko romana R. N. Güntekina, čija su djela prevođena i na naš jezik, uspio da prikaže prilike u Turskoj s početka XX stoljeća.

U rubrici Osvrti »Prilozi za orijentalnu filologiju« donose osvrt A. Ljubovića na monografiju o Hasanu Kafiji Pruščaku, autora Omera Nakicevića.

Na kraju časopis donosi više ocjena i prikaza knjiga objavljenih posljednjih godina iz oblasti istorije, književnosti, filozofije. F. Nametak je prikazao knjigu N. Filipovića, *Princ Musa i šejh Bedredin*, M. Imamović knjigu A. Handžića, *Tuzla i njena okolina u XVI vijeku*, F. Spaho knjigu D. Bojanić, *Turski zakoni i zakonski propisi za smederevsku, kruševačku i vidinsku oblast*, A. Ljubović rječnik T. Muftića, *Arapsko-srpskohrvatski rječnik*, L. Gazić knjigu S. Grozdanića, *Na horizontima arapske književnosti*, F. Nametak knjigu S. Balića, *Kultura Bošnjaka — muslimanska komponenta*, A. Ljubović prevod *Historije logike* i knjigu N. Smailagića, *Klasična kultura islama*, te F. Nametak *Bulbulistan* F. Mostarca čiji je prevod, uvod i komentar napisao Dž. Čehajić i knjigu E. Kovačevića, *Granice bosanskog pašaluka prema Austriji i Mletačkoj Republici po odredbama Karlovačkog mira*.

Behija Zlatar

VI JUGOSLOVENSKI SIMPOZIJUM O NASTAVI ISTORIJE, Banjaluka 1, 2. i 3. septembra 1978. godine

Domaćin i organizator ovog naučnog skupa bilo je Društvo istoričara SR Bosne i Hercegovine. Osnovna tema Simpozijuma bila je »Upotreba izvornog teksta u nastavi istorije«. Skup kojem je prisustvovalo 260 nastavnika istorije, metodičara i naučnika iz cijele zemlje otvorio je predsjednik Društva